

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*В статті розкриваються проблеми інтерактивного навчання в вищій школі.
The article deals with the problems of interactive training in higher school.*

Актуальність. Одним із найважливіших завдань сучасної вищої школи є прагнення до якості та досконалості. У зв'язку з цим у рекомендаціях Всесвітньої конференції ЮНЕСКО «Вища освіта в XXI столітті: підходи та практичні заходи» зазначено, що «навчальні заклади мають забезпечувати таку освіту, яка виховує добре інформованих громадян з високим рівнем мотивації, здатних до практичного мислення, аналізу суспільних проблем, пошуку та розв'язання проблем, що стоять перед суспільством, здатних брати на себе соціальну відповідальність» [2, с.124]. Зазначені вимоги, а також сучасні зміни в освіті зробили актуальним звернення викладачів і вчених-педагогів до проблем використання активних та інтерактивних методів навчання, що передбачають рівноправні партнерські стосунки між учасниками навчального процесу, співпрацю студентів, орієнтацію навчання на результат і набуття студентами життєвих компетенцій, можливість практичного запровадження технологічного, суб'єкт-суб'єктного й особистісно-орієнтованого підходів до навчання.

Через фахові публікації та систему післядипломної освіти у свідомість викладачів поступово закладається думка, що інтерактивні технології навчання створюють необхідні умови як для становлення і розвитку компетентностей студентів, так і для розвитку й виховання особистості активних громадян із відповідною системою цінностей. Крім того, інтерактивні технології навчання дають можливість подолати кризу мотивації навчання, яка стала головною проблемою останнього десятиліття.

Інтерактивне навчання, яке передбачає спільне розв'язання проблемних завдань на заняттях, взаємонавчання, застосування рольових та ділових ігор, суттєво підвищує рівень засвоєння матеріалу, про що переконливо свідчать дані психологічних досліджень, проведених Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) у 80-х роках минулого століття, і дані досліджень сучасних російських психологів, згідно з якими різні методи неоднаково впливають на засвоєння учнями матеріалу. Так, лекція сприяє засвоєнню лише 5% знань, читання – 10%, використання відео/аудіо матеріалів – 20%, демонстрація – 30%, у дискусії засвоюється 50% інформації, під час практичних дій – 75%, у процесі навчання інших – 90% [3, с. 11]. Як бачимо, відносно пасивні методи навчання, коли учень лише засвоює та відтворює інформацію, мають на рівень (у 5-10 разів) нижчу ефективність, ніж активні та інтерактивні.

Інтерактивні методи навчання також дозволяють розкрити творчі можливості студентів, стимулюють конструктивно-критичне мислення, розвивають комунікативні вміння. Групове, інтерактивне навчання є тим середовищем, яке найбільш природно моделює зовнішнє соціальне оточення, вчить публічній комунікації, у кінцевому випадку сприяє соціалізації людини та її вмінню раціонально і корисно діяти в суспільстві.

Постановка проблеми. Переваги інтерактивного навчання спонукають науковців та викладачів до теоретичних узагальнень, накопичення досвіду, його застосування у процесі фахової підготовки студентів. Разом з тим аналіз науково-методичних джерел свідчить про відсутність однозначного погляду на природу інтерактивності як педагогічного явища. Тому на

позначення цього поняття методисти застосовують такі терміни, як «технологія», «модель», «метод» і навіть «форма» навчання.

Як показує огляд науково-методичних праць таких дослідників сучасних технологій навчання, як О.М.Пехота, Г.К.Селевко, М.В.Кларин, І.А.Зязюн, М.А.Хайрулдинов, О.Пометун та інших, серед різноманіття педагогічних (освітніх) технологій мало хто з науковців виокремлює інтерактивні технології. Як правило, дослідники розглядають їх у контексті особистісно-орієнтованих технологій. Разом з тим ознаки інтерактивного навчання помітні в інших, описаних у науковій літературі технологіях (імітаційній (ігровій), груповій, діалоговій, інформаційній, проблемного навчання, технології колективної розумової діяльності (КРД)) [2, с. 142-144], оскільки технологія інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових та ділових *ігор, дискусій*, спільне розв'язання *проблем* на основі аналізу відповідної навчальної *ситуації*. При цьому до роботи залучаються всі учні, які працюють у *групах* в облаштованому класі з підготовленим учителем матеріалом, з додержанням процедури і регламенту. Усе це свідчить про тісні взаємозв'язки в системі сучасних освітніх технологій (будь-яка з технологій так чи інакше зумовлює застосування інших), і вказує на доцільність розуміння інтерактивного навчання як особливої моделі навчання з притаманними їй методами і прийомами.

За даними досліджень О.Пометун та Л.Пироженко, у сучасному освітньому просторі функціонують три моделі навчання: пасивна, активна та інтерактивна, причому кожна з них має свої переваги і недоліки. Так серед недоліків інтерактивної моделі дослідники називають неекономність у часі; проблеми в налагодженні взаємонавчання як постійно діючого механізму; недостатність контролю вчителя за обсягом і глибиною засвоєння знань, часом і ходом навчання; менш передбачувані результати роботи учнів; необхідність подальшої корекції знань, умінь та навичок; відсутність достатньої кількості методичних розробок та літератури з інтерактивного навчання; проблема дисципліни на заняттях (на початкових етапах запровадження) тощо [3, с. 14-17]. Зазначені недоліки зумовлюють певні труднощі під час запровадження інтерактивного навчання.

Мета статті: з'ясувати труднощі, що виникають у процесі інтерактивного навчання, і окреслити можливі шляхи їх подолання.

Як свідчить аналіз науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми та власний педагогічний досвід, ефективному застосуванню інтерактивних методів заважають певні обставини. Насамперед, це відсутність спеціальної теоретичної і практичної підготовки педагогічних кадрів до застосування інтерактивних методів, нерозробленість прикладних питань щодо організації інтерактивного навчання окремих дисциплін. Така ситуація спричинює плутанину в поняттях, їх підміну, коли інтерактивним називають традиційне навчання, яке вже не здатне в повному обсязі забезпечити відповідність досягнутих результатів вимогам сучасного суспільства. Насамперед це стосується найпоширенішого інтерактивного методу «Мозкова атака», що фактично підміняється репродуктивною бесідою.

Разом з тим серйозною проблемою є подолання певних психолого-педагогічних стереотипів викладачів у відносинах „студент-викладач”, набутих ними під час роботи у традиційній моделі навчання. Можливо, причина цього явища в тому, що поширення інтерактивного навчання відбувається без проходження кожним викладачем тренінгового навчання у спеціально підготовлених тренерів-викладачів, оскільки за словами О.Пометун, «всі спроби самостійного опанування технологіями “за книжками” або шляхом навчання у не підготовлених розробниками інновації викладачів призводять до викривлення ідей та втрати ефективності досвіду» [5]. Тому нагальною потребою в процесі використання інтерактивного навчання в сучасній освіті є посилення теоретичних і практичних розробок із проблеми, осмислення структури інтерактивного навчання, його змісту щодо окремих навчальних дисциплін, охоплення спеціальним тренінговим навчанням на зразок «Intel. Навчання для майбутнього» широкого кола педагогічних працівників.

На сьогодні в навчальному процесі активно використовуються різні інтерактивні методи – «Мозкова атака», аналіз ситуації, симуляції, дебати, дискусія, ділові ігри, «Мікрофон», метод передбачень, групування, кейси тощо. Інтерактивне навчання здійснюється, коли всі студенти залучаються до процесу самостійного здобуття нових знань. При цьому значно більша частина заняття відводиться для роботи у парах та групах, що дозволяє студентам вчитися один у одного. У зв'язку з цим перед викладачем постають такі завдання:

- правильно об'єднати студентів у групи (за рівнем знань, інтересами, темпераментом

тощо);

- залучити до активної групової роботи всіх учасників команди, стимулювати їх до обміну думками, пошуку та обґрунтування альтернатив, прийняття рішення;
- унеможливити дублювання та копіювання роботи учасників однієї групи учасниками іншої;
- об'єктивно оцінити роботу та успішність кожного учасника команди.

Надзвичайно важливою є здатність викладача створити ефективну навчальну ситуацію, розподілити ролі, організувати діалог, дискусію, яка орієнтована на досягнення соціальної та професійної компетентності. Не менш суттєвим є вміння спроектувати цю роботу в такий спосіб, щоб запропоновані форми навчання не стали жорстко нав'язаними схемами, а враховували потреби і запити учасників навчального процесу, були результатом розумного компромісу між достатньо різними іноді інтересами студентів і викладача.

При цьому важливо дотримуватися визначених Г.О.Сиротенко умов підвищення ефективності навчання дорослих: «враховувати мотиви навчання, створити позитивну атмосферу навчального процесу, використовувати суб'єктивний досвід студентів, створювати ситуації успіху, демонструвати можливість використання набутих знань у практичній діяльності, використовувати різноманітні методи навчання, форми організації навчального процесу» [4, с. 29]. З приводу останньої умови варто зазначити, що О.Пометун та Л.Пироженко застерігають від бездумного захоплення «іграми заради самих ігор» і пропонують «на одному занятті використовувати одну (максимум дві) інтерактивну вправу, а не їх калейдоскоп» [3, с. 18], адже використання інтерактивних технологій у навчальному процесі не повинно бути самоціллю, а лише засобом підвищення його ефективності. Разом з тим необхідним чинником такого навчання вважаємо дотримання принципу систематичності в застосуванні інтерактивних технологій. Такої ж думки і Л.Кратасюк, яка зазначає, що «важливо в навчально-виховному процесі передбачити системне використання інтерактивних методів навчання, досягаючи на кожному з етапів пізнання раціонального співвідношення парної, групової та самостійної діяльності» [1, с. 3].

Спостереження за навчальним процесом та дані опитувань викладачів дозволяють дійти висновку, що найпоширенішими труднощами у процесі організації парної та групової роботи є:

- недостатня підготовка студентів, їх неготовність працювати самостійно, брати відповідальність за власну навчальну діяльність;
- реалізація індивідуального підходу;
- оцінювання внеску кожного.

Як оцінити роботу студентів: індивідуально чи групи в цілому? За якими критеріями? Методисти пропонують використовувати різні форми оцінювання: самооцінювання, взаємооцінювання, вербальне оцінювання, оцінювання в балах, з використанням діагностичних карток за певними критеріями, зокрема:

- за активність;
- за оригінальність ідей;
- за правильність прогнозів та пропозицій;
- за кінцеве командне завдання.

Не менш важливим фактором в організації інтерактивного навчання є і матеріальне обладнання аудиторії, що, за словами Г.О.Сиротенко, «може сприяти або заважати активному навчанню» [1, с. 23]. Універсальною вважається форма «П», проте, як свідчить досвід, за такого розташування меблів важко створити умови для групових форм роботи. Тож при застосуванні того чи іншого інтерактивного методу необхідно враховувати і особливості облаштування навчальної аудиторії.

Висновки. Отже, наблизитись до розв'язання цих та інших проблем можливо лише на основі органічного поєднання інноваційних підходів і технологій із класичними методами викладання, інтеграції найкращого вітчизняного і зарубіжного досвіду, адже, на думку вітчизняних науковців, ніякі інтерактивні методи не замінять чорної дошки, на якій професор білою крейдою випишуватиме прописні істини. Разом з тим для підвищення якості фахової підготовки студентів надзвичайно важливо у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів використовувати різноманітні інтерактивні методи, що дозволяють створити ситуації, включаючись у які студенти оволодівають мистецтвом швидко та ефективно розв'язувати навчально-методичні завдання у співпраці, удосконалюють культуру спілкування, розвивають

критичне мислення, набувають навичок самостійного здобуття та передавання своїх знань іншим. А це є необхідним для сьогодення, оскільки актуальним є питання про конкурентноспроможність фахівців в умовах ринкової економіки. Така організація фахової підготовки сприяє кращому формуванню технологічної, предметної та комунікативної компетенції студентів, адже студенти навчаються краще, коли їм цікаво і вони відчують свої успіхи в опануванні знань.

Вдале застосування інтерактивного навчання підсилює викладацькі прийоми, підвищує здатність реагувати на індивідуальність студентів. При цьому слід пам'ятати, що інтерактивна методика в повному обсязі не замінює, а лише доповнює традиційні заняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: Розвиток комунікативних і мовленнєвих умінь // Дивослово. – 2004. - №10. – С.2-11.
2. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник / С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко та ін.; За ред. С.У. Гончаренка, П. М. Олійника. — К.: Вища шк., 2003. — 323 с.: іл.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. — К.: А.С.К., 2004.- 192с.
4. Сиротенко Г.О. Шляхи оновлення освіти: Науково-методичний аспект. Інформаційно-методичний збірник. – Х.: Основа, 2003. – 96с.
5. Пометун О. «До досвіду впровадження інтерактивних технологій». Вісник програм шкільних обмінів. <http://visnyk.iatp.org.ua/visnyk/cat_article;514.htm>.